

УДК
[37.091.12:001.89]:005.336.2(06)

Міністерство освіти і науки України

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Навчально-науковий центр
«Інститут післядипломної освіти та курсової підготовки»
Навчально-науковий інститут фізичної культури, спорту і здоров'я
Кафедра анатомії, фізіології та фізичної реабілітації

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ СТАЖУВАННЯ

**ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ І НАУКОВО-
ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У
ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
ОРТОПЕДАГОГІВ, РЕАБІТОЛОГІВ ТА
ПСИХОЛОГІВ**

Черкаси, Україна 23 січня – 10 лютого 2023 р.

Збірник наукових праць

Науково-педагогічне стажування «Формування освітніх і науково-дослідницьких компетентностей у підготовці майбутніх ортопедagogів, реабілітологів та психологів»: Черкаси, Україна 23 січня – 10 лютого 2023 р. - 66 с.

Організаційний комітет

Ілюха Лідія Михайлівна – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Юхименко Лілія Іванівна - доктор біологічних наук, доцент кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Лизогуб Володимир Сергійович - доктор біологічних наук, професор кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Коваленко Станіслав Олександрович - доктор біологічних наук, професор кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Хоменко Сергій Миколайович – кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Шульженко Діна Іванівна - доктор психологічних наук, професор
кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології

Одним із провідних завдань нашого дослідження є розроблення змісту індивідуально-корекційної роботи з дітьми, які мають аутистичні розлади в умовах сім'ї гувернером-дефектологом, диференційованого навчання в дошкільних, шкільних, соціально-реабілітаційних закладах та пунктах корекційно-розвивальної допомоги. Останні спроектовані як теоретична модель, що розроблена з урахуванням принципів організації та системи індивідуальної роботи логопеда-дефектолога. Згідно цієї моделі провідна керівна роль в організації, змісті психокорекційного та корекційно-педагогічного процесу, виборі форм, методів, засобів та прийомів корекції відводиться корекційному педагогу з базовою дефектологічною освітою.

Індивідуально-корекційна робота проводиться на основі даних комплексного медико-генетичного обстеження дитини, її батьків та складається з урахуванням категорії сенситивності розвитку та особливостей дизонтогенезу. Мережа пунктів індивідуально-корекційної допомоги дітям з аутистичними розладами може бути представлена в дитячих поліклініках, клініках-стаціонарах, центрах соціальної реабілітації, дошкільних, шкільних закладах, центрах-студіях дозвілля та розвитку дітей та молоді (на зразок центру "Екологія здоров'я в м. Києві) тощо.

Психолого-педагогічними передумовами створення таких пунктів є специфічний розвиток дитини із аутизмом, яка за умов традиційних педагогічних підходів не спроможна перебувати в ситуації як нормально-

розвинених, так і дітей із інтелектуальними порушеннями, і потребує окремих стратегій корекційної допомоги, а саме таких як:

1. Ранній стимулюючий вплив на дитину та рання превентивна корекція.
2. Систематичне підтвердження діагнозу з урахуванням всієї інформації, яка відтворює результати різних досліджень.
3. Корекційна робота з батьками або опікунами, яка спрямована на роз'яснення природи патології та обмірковування всіх психолого-педагогічних заходів. Вона починається з бесіди, далі переходить у блок систематичного консультування та надання корекційно-педагогічних послуг протягом наступних років.
4. Систематичне психодіагностичне дослідження з об'єктивацією інтелектуальних можливостей, перевіркою сенсорних функцій, урахуванням мотиваційного блоку поведінки, діяльності дитини.
5. Розроблення концепції корекційно-педагогічної допомоги разом із батьками (опікунами), лікарем та вчителем дитини, якщо вона навчається в масовій, спеціальній. Обов'язковим є обмін інформацією між ними та взаємне врахування рекомендацій.
6. Розроблення особистісно-орієнтованої програми розвитку та корекції аутистичних і інтелектуальних вад дитини з урахуванням віку, мікросоціального середовища, фінансових і побутових можливостей батьків.
7. Створення спеціальних підручників і посібників для дітей із аутистичними розладами, враховуючи ефективність їх сприймання знаково-символічної форми подачі інформації на відміну від традиційної.
8. Поетапність, динамічність, інтегративність та ефективність корекційно-розвивального процесу. Компетентність дефектолога у виборі, комбінації та застосуванні існуючих психотерапевтичних (тілесно-орієнтованих, оперантних, полегшених комунікацій) методів, видів арттерапії (рецептивної, активної та інтегративної музикотерапії, корекційної ритміки, психогімнастики, лялькотерапії, психодрами, корекційного

Науково-педагогічне стажування

театру, драмтерапії, ізотерапії, імаготерапії тощо), спрямованих на подолання аутистичних проявів.

9. Профілактика та корекція інтелектуальних вад на основі принципів спеціальної дидактики.
10. Профілактика та корекція патопсихологічних утворень (агресії, самоагресії, акцентуації, фобії тощо).
11. Професійна орієнтація та формування особистісної готовності до трудової інтеграції у суспільстві.
12. Запобігання соціальної депривації на основі формування мотивації активної взаємодії з дітьми та дорослими.
13. Розвиток і корекція базової афективної регуляції за принципом рівневого підходу до емоційної регуляції поведінки дитини із аутизмом:
 - за рівнем польової реактивності/афективної пластичності/;
 - за рівнем афективних стереотипів;
 - за рівнем афективної експансії;
 - за рівнем афективного/емоційного/контролю.
14. Моделювання та поступове включення дитини з аутизмом в життєво важливі для неї ситуації, які вимагатимуть від неї емоційно-вольових зусиль та адекватної поведінки.

У катанамнезі людей із аутизмом, які пройшли довгий і складний шлях корекційного виховного процесу, є як професійні, так і особистісні досягнення. Шляхом створення умов для формування того чи іншого контуру типу структури психіки дитини практичний психолог-дефектолог отримує можливість цілеспрямовано впливати на розвиток індивідуальності людини із аутизмом, усуваючи протиріччя між окремими різнорівневими властивостями і, тим самим, гармонізуючи систему загалом.

Отже, оскільки самостійно позбавитися чинників, що впливають на особливості їхньої особистості люди з аутизмом не в змозі, їхній корекційний розвиток має здійснюватися за такими спеціально створеними психолого-педагогічними умовами:

- урахування індивідуальних особливостей дитини, характеру сімейного виховання, етнопсихологічного стилю родини та її орієнтації на позитивний розвиток дитини із аутизмом;
- розуміння всіма учасниками соціальної комунікації з дитиною із аутизмом (батьками, родичами, друзями сім'ї, тренерами та іншими людьми, що оточують дитину) про можливості дії негативних факторів їхнього особистого впливу на світосприймання, виникнення страхів, фобій, агресії та самоагресії дитини;
- унеможливлення процесу усамітнення дитини, як такого, що всіх влаштовує і, до речі який пояснює використання дитиною із аутизмом особливих прийомів впливу – таких, як провокації і маніпуляції в якості основних і свідомих інструментів досягнення бажаної мети;
- визначення структури індивідуальної діяльності дитини за основними її компонентами: мотиви, установки, планування, виконання, результат, перевірка (превентивний, біжучий та підсумковий самоконтроль), виправлення помилок;
- урахування ступеня значущості особистої діяльності дитини для задовільного психофізичного стану (настрою, тону, спілкування, мовлення, поведінки, включення у гру тощо);
- супроводу, підтримки та розвитку індивідуальної діяльності або дій дитини з метою уникнення афективних проявів та забезпечення спільної ефективної взаємодії з дорослими та однолітками;
- визначення та використання вмій, знань та навичок дитини із аутизмом в організації та проведенні основних сенситивних видів діяльності;
- активізації пізнавальної діяльності дитини під час прогулянок на природі, перегляду телевізійних програм, до яких у дитини сформована мотивація;
- вербалізації всіх практичних дій дитини, процесів її життєдіяльності та заохоченні до спільної співпраці з іншими людьми;

Науково-педагогічне стажування

- використання морального досвіду близьких людей, зрозумілого для дитини із аутизмом в процесі корекційного виховання;
- надання можливостей користуватися засобами альтернативної комунікації, не нівелюючи їх при цьому діалогічними засобами мовлення;
- інтеграції дитини з аутизмом в усі громадські заходи, які створюються та пропонуються для дітей державою;
- створення «екологічного середовища спілкування» з дитиною із аутизмом, яке відповідало б рівню її розуміння різного типу ситуацій та мотивувало бажання бути учасником навчального, ігрового, творчого, комунікативного процесів;
- забезпечення безперервного, систематичного, узгодженого та скоординованого між спеціалістом та батьками (опікунами) повноцінного емоційно забарвленого процесу життя дитини із аутизмом з урахуванням рівня її тривоги, можливостей мовлення та розуміння нею нюансів ситуацій, в які її включили;
- упередження можливих тривог, страхів, неадекватних реакцій аутичної дитини на незнайому ситуацію або на незрозумілу для неї поведінку людей;
- стимулювання мовленнєвих, інтелектуальних, творчих, спортивних тенденцій розвитку дитини з аутизмом та формування її когнітивних і креативних стилів;
- розуміння людьми, які оточують дитину, її внутрішнього стану, який завжди екстраполюється на її діяльність (дії), поведінку та спілкування.

Список використаних джерел:

1. Вознюк О.В. Нейропедагогіка – потужний ресурс освіти дорослих // Андрагогічний вісник. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І. Франка, 2019. Вип. 10. 170с. С. 19-27 URL . https://library.zu.edu.ua/andragogichniyi_visnyk.html

2. Савчин М., Василенко Л., Вікова психологія. 3-тє видання, перероблене, доповнене, 2017. ВЦ «Академія», оригінал макет, 2017. 378с.
3. Ткач Б.М. Нейропсихологія девіантної поведінки : монографія / Б.М. Ткач; Нац. акад. пед. наук України. Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. – Львів : ННВК «АТБ», 2018. – 416с.
4. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: монографія / Д.І. Шульженко; М-во освіти і науки України; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 385 с.
5. Martynenko I., Chorna H., Omelchenko M., Shulzhenko D., Leniv Z., & Khrypun D. (2022). Neuropsychological Features of Motivational and Volitional Readiness for School of Six-Year-Old Children with General Speech Underdevelopment. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 13(3), 211-224. <https://doi.org/10.18662/brain/13.3/>